

**Projecten
Ouderenbelangen
in Nederland
Samen werken
aan de toekomst**

PON
plus

PRESENTATIE
PON-PLUS PROJECTEN

Een landelijk gespreid aanbod
voor de ontwikkeling van provinciale beleidsscenario's
voor ouderenbelangen in de toekomst

oktober 1995 (herziene versie)

Uitgave van de Stichting
Bevordering Maatschappelijke Participatie
Prinsen Bolwerk 1
2011 MA Haarlem
telefoon 023-5329650

PRESENTATIE PON-PLUS PROJECTEN

INHOUD

WAT ZIJN PON-PLUS PROJECTEN EN WIE KUNNEN DEELNEMEN?	4
STIMULERINGSPREMIES, FINANCIERING EN LANDELIJK STEUNPUNT	5
HET MOTIEF EN DE UITGANGSPUNTEN VOOR PON-PLUS PROJECTEN	5
DE ORGANISATORISCHE OPZET VAN PROJECTEN	7
EEN OVERZICHT PER FASE VAN HET ONTWIKKELINGSPLAN PON-PLUS PROJECTEN	10
Fase 1: Draagvlakverkenning en eerste stappen	
Fase 2: Organisatorische start van het project	
Fase 3: De uitvoering van PON-Plus projecten	
BIJLAGE 1: Verklaring van afkortingen	17

Het ontwikkelingsplan PON-Plus projecten kwam tot stand in vervolg op het Noordhollands Project PON'90, dat in 1991 werd afgesloten met de presentatie van het beleidsscenario "Ouder worden in Noord-Holland, een handleiding voor de toekomst".

PON-Plus projecten is een initiatief van de Stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie en werd ontwikkeld met financiële steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (voorheen WVC).

WAT ZIJN PON-PLUS PROJECTEN EN WIE KUNNEN DEELNEMEN?

PON-Plus projecten zijn provinciale projecten, in essentie te kenmerken als een twee jaar durende studie-, onderzoeks- en discussie- activiteit onder leiding van een projectgroep van ouderen, met als resultaat een provinciaal beleidsscenario voor toekomstige ouderenbelangen, ten behoeve van zelforganisaties van ouderen in de meest brede betekenis.

Een dergelijk beleidsscenario bestaat uit:

- Een gezamenlijk ontwikkelde visie van ouderen op het maatschappelijk belang van de derde levensfase; een inventarisatie van bekende en nieuwe vraagstukken die in de betreffende provincie in de toekomst voor ouderen van belang zijn;
- Een toetsing van het maatschappelijk draagvlak voor elk van deze vraagstukken;
- Een breed geschakeerd programma van aanpak, waarin belangenorganisaties, ieder naar eigen doelstelling en identiteit, hun prioriteiten ten aanzien van thema's en vraagstukken kenbaar hebben gemaakt.

Als deelnemers in een project komen in aanmerking: groepen en organisaties waarin ouderen zelf hun belangen behartigen, met een boven-lokale doelstelling. Te noemen zijn ondermeer de provinciale (geledingen van): de ouderenbonden ANBO, KBO en PCOB, de FNV, het CNV, de Provinciale Vrouwenraden, de Patiënten Consumenten Platforms, de ANIB, het GON, de migrantenorganisaties, de OVGO en de CSPO, regionale geledingen van de LOBB (voor afkortingen zie bijlage 1).

Waar een thematiek of deelgroepering niet provinciaal georganiseerd is (zoals in sommige gevallen de patiëntenorganisaties of oudere migranten), kan een regionale groepering na overleg met zusterorganisaties deelname op zich nemen.

Welzijnsstichtingen, adviesraden, gecoördineerd ouderenwerk, politieke partijen, commerciële organisaties, overheden, etcetera, kunnen dus niet als participant deelnemen. Dit betekent echter niet dat hun kennis en verantwoordelijkheid ten aanzien van ouderen buiten beschouwing blijft. Deze organisaties worden op verschillende momenten van het project door de deelnemende ouderen bij discussies betrokken c.q. geconsulteerd, met name waar het gaat om de toetsing van het maatschappelijk draagvlak.

STIMULERINGSPREMIES, FINANCIERING EN ONDERSTEUNING

Wanneer een of meer belangenorganisaties een PON-Plus project willen initiëren, stelt de Rijksoverheid een stimuleringspremie in het vooruitzicht. Voorwaarde is dat men partners wil zoeken die het initiatief mee willen dragen.

Stimuleringspremies bestaan uit materialen, programma's, modellen en speciaal opgeleide free-lance consultants, die praktische hulp bieden bij de voorbereiding en uitvoering van PON-Plus projecten.

Een uitwerking van deze premies wordt gegeven bij het fasegewijze overzicht aan het eind van deze notitie.

Een PON-Plus project duurt twee jaar.

Elk project kent zijn eigen financiering. Een deel van de stimuleringspremie is met name bedoeld om te helpen de begroting per provinciaal initiatief gedekt te krijgen.

Om initiatieven te steunen en de stimuleringspremies toe te kunnen delen wordt er tot eind 1997 een bescheiden Steunpunt PON-Plus projecten in stand gehouden.

HET MOTIEF EN DE UITGANGSPUNTEN VOOR PON-PLUS PROJECTEN

Een gebrekkige maatschappelijke infrastructuur

We constateren dat in de publieke opinie en bij de overheid overwegend zorgelijk gereageerd wordt op de vergrijzing van de samenleving. De discussie over de positie van ouderen in de samenleving gaat vooral over de inkomensproblematiek, de zorgproblematiek rond hoogbejaarden en de huisvestingsproblematiek.

Het primair belang van deze vraagstukken is evident, maar geeft een veel te schraal beeld van de feitelijke behoeften en verwachtingen van het leven onder de grote groep 55+ers. De samenleving treft onvoldoende maatregelen die nodig zijn om ouderen die positie te geven waardoor zij een actieve rol in het maatschappelijke leven kunnen vervullen in plaats van een passief consumerende rol.

Het creatieve, maatschappelijke produktieve vermogen onder zo'n 20 procent van de bevolking blijft daardoor onderbelicht en krijgt geen kans tot bloei te komen.

Met deze constatering wordt geenszins gesuggereerd dat er sprake zou zijn van een "samenzwering" tegen de ouderdom.

Nog geen dertig jaar geleden waren de ouderen een kleine groep en beperkte de periode van oud zijn zich tot minder dan acht jaar. Nu is er sprake van een grote groep en spreken we van een derde levensfase die een tijdspanne van 20, 25 jaar of zelfs meer beslaat.

Bij deze snelle demografische en sociaal-economische veranderingen is de ontwikkeling van een adequate maatschappelijke infrastructuur rondom de derde levensfase in vrijwel alle sectoren van de maatschappij achtergebleven.

Het initiatief tot PON-Plus projecten is genomen vanuit het besef dat er een algemeen belang ligt voor de samenleving en een specifiek belang voor ouderen om de opbouw van deze maatschappelijke infrastructuur ter hand te nemen.

Diversiteit

Tot de groep mensen die op grond van hun leeftijd niet meer deelnemen aan het arbeidsproces behoren gepensioneerden, WAO-ers, VUT-ers, huisvrouwen. Daaronder worden aangetroffen: "jonge" ouderen, hoogbejaarden, migranten, valide en invalide ouderen, etcetera.

Deze zo diverse groep is sterk in beweging. Ouderen willen steeds vaker hun stem laten horen, onafhankelijk van wat anderen denken dat goed voor hen is. Niet slechts ré-agerend op de problemen waarmee overheden en instituties kampen, maar ook pré-agerend op een zinvolle invulling van hun derde levensfase. Anders gezegd: PON-Plus projecten spelen in op een maatschappelijke rolwisseling: Ouderen worden van toeschouwer tot acteur op het maatschappelijk toneel.

Door de toename aan diversiteit is de belangenbehartiging niet meer uitsluitend een zaak van de organisaties, die zich expliciet op ouderen richten.

Naast de grote en goed georganiseerde ouderenbonden zijn veel ouderen in de praktijk verenigd in organisaties, die zich niet uitsluitend, of niet bewust op ouderen richten. Dit zien we onder meer binnen de vrouwenbeweging, organisaties van gehandicapten of patiëntenorganisaties. Naast algemene belangen vertegenwoordigen deze organisaties deelbelangen van groepen ouderen met een substantiële omvang.

Om recht te doen aan de diversiteit onder ouderen, aan de verschillen in taak/doel-stelling en achtergrond van hun organisaties, gaan PON-Plus projecten uit van verscheidenheid als een inspirerend gegeven: Samenwerken in verscheidenheid is een uitgangspunt dat erkent dat dé ouderenbelangen niet bestaan; dat naast vraagstukken van zorg en inkomen, bijvoorbeeld ook het perspectief op een maatschappelijk carrière, op educatie en produktiviteit voor vele ouderen aan de orde is.

Kort samengevat is het motief voor het PON initiatief gelegen in de noodzakelijke ontwikkeling van een infrastructuur rond de derde levensfase. Aan dit motief wordt een viertal uitgangspunten ontleend:

- ruimte creëren voor creativiteit en produktiviteit van ouderen.
- vorm geven aan een nieuwe rol voor ouderen; van toeschouwer naar acteur.
- recht doen aan de diversiteit onder de groep ouderen, dat wil zeggen aandacht voor algemene belangen en deelbelangen.
- samenwerken in verscheidenheid.

DE ORGANISATORISCHE OPZET VAN PROJECTEN

Provinciale insteek

Ter voorbereiding op het Noordhollands PON-project werd in 1987 een consultatieronde gehouden langs een groot aantal landelijke (ouderen-)organisaties. Allereerst werd het advies meegegeven dat het maken van een beleidsscenario alleen kans van slagen heeft, wanneer de schaalgrootte van een project op provinciaal niveau ligt.

Na de ervaring in Noord-Holland is, in navolging van dit advies, ook voor PON-Plus projecten gekozen voor het provinciaal niveau als organisatorisch uitgangspunt. Enerzijds heeft het het voordeel van direct contact met de lokale "werkvloer" waar steeds meer ouderenbeleid gestalte krijgt, maar tegelijkertijd is er voldoende distantie om algemene tendensen te kunnen onderscheiden.

Een projectgroep met mandaat

Elk van de eerder genoemde provinciale belangenorganisaties, waarin ouderen actief zijn, kan het initiatief nemen tot een provinciaal PON-Plus project. Een minimum van zes verschillende organisaties is nodig om een project te kunnen starten. De organisaties dragen ieder een lid voor vanuit hun vrijwilligerskader voor een provinciale projectgroep PON. De projectgroep wordt gemandateerd om een beleidsscenario te ontwikkelen, gebruik makend van de handleiding die zij aangereikt krijgt van het Landelijk Steunpunt PON-Plus projecten.

De projectgroep dient zich daarbij goed rekenschap te geven van het feit dat zij zelf nooit belangen behartigt. Zij is een werkgroep, die ingesteld is door de organisaties om de toekomst te verkennen en in kaart te brengen.

Relatieve autonomie van het project

Binnen dit mandaat, is de projectgroep relatief autonoom om haar werk uit te voeren.

Autonoom in die zin dat leden zonder last of ruggespraak zitting hebben in de projectgroep. Deze autonomie is echter beperkt door de eis dat de projectgroep voldoende communicatie met de achterban onderhoudt. Het eindoordeel over het beleidsscenario is aan de besturen van de deelnemende organisaties.

De communicatie met, en de inbreng van, de organisaties wordt gerealiseerd doordat

- de projectgroep zich verplicht via de rapportage van haar maandelijkse bijeenkomsten de besturen op de hoogte te houden;
- de projectgroep in elke fase van het project de deelnemende organisaties informeert en uitnodigt om bijdragen te leveren, haar standpunten te bepalen en opties in te nemen;
- geïnteresseerde kaderleden van de organisaties op deelonderwerpen uitgenodigd worden om mee te denken en te werken.

In de eindfase van het project wordt het concept-beleidsscenario ter amendering voorgelegd aan een besturenconferentie. In Noord-Holland werd het PON-project in aanwezigheid van de regionale pers afgesloten met de aanbieding van het beleidsscenario aan de besturen van de negen deelnemende organisaties en aan de Commissaris van de Koningin als representant van de Noordhollandse samenleving.

Zelfbeheer van de inhoud, uitbesteden van technisch beheer

Om projectgroepleden in de gelegenheid te stellen zich te concentreren op het inhoudelijk werk, wordt met hulp van het Steunpunt PON-Plus in elke provincie een onafhankelijke project-organisatie aangezocht.

Van deze project-organisatie wordt methodische, secretariële en administratieve steun verwacht, zoals: verslaglegging en verzorgen van convocaties, agendavoorbereiding met de voorzitter, verzamelen van studiemateriaal, voeren van financieel beheer, zorg voor huisvesting, etcetera.

Er zijn tal van instellingen denkbaar die als project-organisatie op zouden kunnen treden, waaronder instellingen voor sociale vernieuwing, gecoördineerd ouderenwerk, dienstencentra, etcetera.

Het Steunpunt PON-Plus projecten verzorgt zo nodig bijscholing voor de medewerkers van deze organisaties.

Interviews, enquêtes, publikaties en representatie naar buiten wordt uitsluitend waargenomen door leden van de projectgroep en zo min mogelijk door professionals. Indien nodig worden leden van de projectgroep en anderszins participerende ouderen getraind in vaardigheden als het afnemen van groepsinterviews, gespreksleiding, omgang met de media, toespraken, etcetera.

Voor alle informatie of vragen kunt U zich richten tot het

Landelijk Steunpunt PON-Plus projecten
Prinsen Bolwerk 1
2011 MA Haarlem
telefoon 023-5329650
telefax 023-5325468

EEN OVERZICHT PER FASE VAN HET ONTWIKKELINGSPLAN PON-PLUS PROJECTEN

In elke provincie kan een PON-Plus project georganiseerd worden. PON-Plus projecten duren twee jaar.

Elk provinciaal initiatief kan aanspraak maken op een stimuleringspremie. Deze premie wordt in drie delen toegekend:

- voor de initiatieffase;
- voor de organisatorische en financiële voorbereiding; en
- voor steun bij de uitvoering.

Na elke fase vindt een toetsing van de voorwaarden plaats, alvorens het volgende premiedeel wordt toegekend.

Stimuleringspremies bestaan uit materialen en consulent-uren. Het steunpunt PON-Plus projecten is verantwoordelijk voor een zodanige kwaliteit dat deze materialen en consulent-uren door de projecten adequaat ingezet kunnen worden.

FASE 1. DRAAGVLAKVERKENNING EN EERSTE STAPPEN.

Tijdsduur: vijf à zes maanden.

Stimuleringspremie bestaat uit 12 adviesdagen, te verdelen tussen landelijk consulent en een speciaal daarvoor opgeleide provinciaal consulent, folder-materiaal, stappenplan, contacten.

De provinciaal consulent wordt in deze fase aangehaakt aan het landelijk projectbureau PON-Plus en krijgt een aantal voorbereidings- en uitvoerings-uren ter beschikking.

A Inschakelen van een provinciaal consulent en samenstellen van een initiatiefgroep

1. Contact leggen met een consulent, die provinciaal het project kan dragen en mede in staat is een projectbureau op te zetten. Consulenten worden gezocht onder de cursisten van de applicatiecursus consulent bevordering maatschappelijke participatie, gehouden eind 1994 of via andere informele contacten.

2. Landelijk consulent en provinciaal consulent benaderen een aantal sleutelfiguren uit belangenorganisaties voor ouderen in de betreffende provincie en vormen daaruit een initiatiefgroep.

Stappen:

- Er worden werkafspraken gemaakt tussen de landelijk consulent en de provinciale consulent;
- er worden selectiecriteria vastgesteld voor de leden van de initiatiefgroep; de initiatiefgroep moet als counterpartner kunnen optreden en tenminste uit vijf of zes leden bestaan en evenzo-veel organisaties vertegenwoordigen.
- Tevens wordt de sociale kaart van de betreffende provincie gecompleteerd.

B Opstarten van een provinciaal initiatief langs drie lijnen.

1. Inventariseren van vraagstukken

Een eerste verkenning van actuele en toekomstige vraagstukken rond ouderenparticipatie. De resultaten van deze eerste inventarisatie worden inhoudelijk gebruikt om ondersteuning en draagvlak voor een verder PON-Plus project te verkrijgen: de noodzaak van toekomstscenario's moet duidelijk blijken.

Stappen:

- Met de initiatiefgroep PON-Plus methode goed doornemen en een goede strategie afspreken.
- De provincie verdelen in drie of vier regio's en binnen elke regio een hoorzitting organiseren over toekomstig ouderenbeleid. Voor de hoorzittingen worden ouderen benaderd, die een actieve rol spelen in het ouderenwerk in de regio.
- Met belangenorganisaties van ouderen overleg voeren om na te gaan welke ontwikkelingen zij zien in het ouderenbeleid en welke mogelijkheden zij zien voor een PON-Plus project.
- Tijdens de hoorzittingen maken we gebruik van de metaplan methode om zoveel mogelijk ideeën te generen. Als ordeningsprincipe hanteren we een boomstructuur, zoals is gebruikt bij PON '90.
- De gegevens van de verschillende bijeenkomsten worden provinciaal gebundeld.

2. Zoeken naar een financieel draagvlak voor een tweejarig PON-Plus project.

Stappen:

- Contacten leggen met provinciale ondersteuningsorganisaties en het provinciaal bestuur om een financieel draagvlak te krijgen voor de verdere uitvoering van PON-Plus.
- Politieke partijen benaderen om een politiek draagvlak voor het project te leggen.
- Belangenorganisaties overtuigen van hun belang bij het ontwikkelen van toekomstscenario's door ouderen zelf.

3. Zoeken naar een instelling of organisatie die als onafhankelijke projectorganisatie het provinciale initiatief kan ondersteunen

Stappen:

- Afspraken maken over professionele ondersteuning voor twee jaar: deskundige begeleiding, schrijven van stukken en secretariaële ondersteuning.
- Afspraken maken over de positie van de provinciale consultant binnen de projectorganisatie.

FASE 2. ORGANISATORISCHE START VAN HET PROJECT

Tijdsduur: vier maanden

Stimuleringspremie bestaat uit 13 adviesdagen, organisatieplan, profielomschrijvingen en voorbeeldbegrotingen.

Instellen van een projectgroep

Stappen:

- Landelijke consultant en provinciaal consultant stellen samen met de initiatiefgroep een sollicitatieprocedure op om tot een breed samengestelde projectgroep te kunnen komen.
Inbreng landelijk consultant: profielomschrijvingen voor projectgroepleden en ondersteuning bij selectie.
- De selectiegesprekken gebeuren door de consultants, in overleg met de initiatiefgroep.

Maken van werkafspraken

- Consulent en provinciaal consulent maken raamafspraken over de organisatorische invulling van het project. Daarbij wordt overlegd met de onafhankelijke projectorganisatie.
Inbreng landelijk consulent: opstellen van een organisatieplan en voorbeeldbegrotingen.
- Consulent en provinciaal consulent instrueren de projectgroep over "Samenwerken in Verscheidenheid" en maken werkafspraken tussen initiatiefgroep en projectgroep.
- Wanneer de organisatorische, financiële en personele voorwaarden gerealiseerd zijn wordt fase 2 afgesloten met de officiële installatie van de provinciale projectgroep PON-Plus.

FASE 3: DE UITVOERING VAN PON-PLUS PROJECTEN

Tijdsduur 20 maanden

Stimuleringspremie bestaat uit 20 adviesdagen van een landelijk consulent, een draaiboek/programma en methodisch materiaal; bedoeld voor praktische ondersteuning, opleiding en training ter plaatse.

Ten grondslag aan het programma van uitvoering van PON-Plus projecten liggen drie hoofdlijnen:

1. Het ontwikkelen van de inhoud van het beleidsscenario en de vormgeving daarvan in concrete plannen.
2. Het ontwikkelen van een voor elk van de deelnemende (ouderen)organisaties optimale betrokkenheid.
3. Het ontwikkelen van een maatschappelijk draagvlak.

Deze drie hoofdlijnen zijn in principe in alle onderdelen van het programma aan de orde. Het accent verschuift echter gaandeweg van de inhoud van het scenario naar het ontwikkelen van een actief maatschappelijk draagvlak.

Het ontwikkelen van dit maatschappelijk draagvlak betekent in concreto:

- instellingen, diensten en overheden te committeren aan plannen die door ouderen in het beleidsscenario worden geformuleerd;
- de ontwikkelde inzichten over een breed publiek te verspreiden en zoveel mogelijk ouderen bij de inhoud- en planontwikkeling te betrekken;
- daarmee een (ook financieel) draagvlak voor de uitvoering van plannen te creëren;
- lokale en regionale geledingen en organisaties de kans te geven in de activiteiten en voornemens mee te groeien.

Het programma van PON-Plus projecten is uitgewerkt in een draaiboek, waarvan we onderstaand een samenvatting geven.

PROGRAMMA VAN UITVOERING

EERSTE ONDERDEEL: Inventarisatie, clustering en verdieping van de toekomstige vraagstukken voor ouderen in de betreffende provincie.

Tijdsduur: 9 maanden, 7 adviesdagen
9 bijeenkomsten van de projectgroep

Methodiek/werkwijze:

- literatuurstudie
- metaplan methodiek
- sociografie en veldverkenning per thematiek
- commissiewerk
- 15-tal (groeps)interviews met extern deskundigen uit wetenschap, beleid en "werkvloer".

Actief betrokken:

behalve de projectgroepleden is er gelegenheid tot deelname in commissiewerk (studie en interviews) voor een twintig à dertig ouderen.

Afsluiting door middel van:

publikatie: "Ouder worden in, de belangrijke vraagstukken".

TWEEDE ONDERDEEL: Maatschappelijke toetsing van standpunten en opties ten aanzien van de belangrijke vraagstukken

Tijdsduur: 6 maanden, 7 adviesdagen
6 bijeenkomsten van de projectgroep

Methodiek/werkwijze:

- gerichte interviewtraining
- interviews met deelnemende (ouderen)organisaties
- (groeps)interviews met politiek, maatschappelijke organisaties en instellingen.
- provinciale enquête onder instellingen, bedrijven, diensten, overheden, etcetera voor ouderen.

Actief betrokken:

behalve de projectgroepleden is er inzet van een twintigtal ouderen mogelijk op taken in verband met voorbereiding discussies, verslaglegging en gespreksleiding.

Afsluiting door middel van:

- symposium waarop belangenorganisaties, maatschappelijke organisaties, instellingen etcetera, hun standpunten en opties verduidelijken;
- publikatie "Ouder worden in, de standpunten en opties".

DERDE ONDERDEEL: Ontwikkeling en schrijven van het beleids-scenario

Tijdsduur: 5 maanden, 6 adviesdagen
5 bijeenkomsten van de projectgroep

Methodiek/werkwijze:

- systematische integrale planontwikkeling
- bilateraal overleg
- besturenbijeenkomst/conferentie
- persconferentie.

Actief betrokken:

projectgroep, besturen en kader van de deelnemende organisaties.

Afsluiting door middel van:

- publieke presentatie van het beleidsscenario "Ouder worden in, een handleiding voor de toekomst"
- aanbieding aan de besturen van de deelnemende organisaties
- decharge van de projectgroep.

BIJLAGE 1

VERKLARING VAN AFKORTINGEN

ANBO	Algemene Nederlandse Bond voor Ouderen
ANIB	Bond van gehandicapten en arbeidsongeschikten
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
GON	Gehandicapten Organisatie Nederland
KBO (Unie-)	Katholieke Bond van Ouderen (Unie van)
LOBB	Landelijke Organisatie Bewonerscommissies Bejaardenhuizen
LPCF	Landelijke Patiënten-/Consumenten Federatie
LSOBA	Landelijke Samenwerkende Organisaties van Buitenlandse Arbeiders
NVBV	Nederlandse Vereniging Belangenbehartiging Verpleeghuizen
NVR	Nederlandse Vrouwen Raad
OVGO	Overleggroep Verenigingen van Gepensioneerden van Ondernemingen
PCOB	Protestants Christelijke Ouderen Bond
PVR	Provinciale Vrouwen Raad